

DR KINGA LISOWSKA

University of Warmia and Mazury in Olsztyn (Poland)

He holds a PhD in humanities in the field of history/archival studies. His research interests focus on issues of culture and cultural identity, broadly defined. He is a member of the Polish Pedagogical Society, Olsztyn Branch, and a board member of the Olsztyn Branch of the Polish Historical Society.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8404-4363>

E-mail: kinga.lisowska@uwm.edu.pl

CC-BY-NC-ND 4.0 Deed

POLISH SATURDAY SCHOOL IN MEDWAY. SPACE FOR THE DEVELOPMENT OF POLISH CULTURAL IDENTITY OF CHILDREN AND YOUNG PEOPLE IN THE UNITED KINGDOM

Polska Sobotnia Szkoła w Medway. Przestrzeń rozwoju polskiej tożsamości kulturowej dzieci i młodzieży w Wielkiej Brytanii

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2025.37.13>

Wstęp

Zgodnie z danymi Office for National Statistics z 2021 r., w Anglii i Walii mieszkało około 614 tys., osób deklarujących polską tożsamość etniczną. Równocześnie 612 tys. osób wskazało język polski jako swój główny język komunikacji, co czyni go najczęściej używanym językiem obcym w Wielkiej Brytanii¹. Natomiast według informacji Głównego Urzędu Statystycznego z 2023 r., Wielka Brytania wciąż pozostaje krajem europejskim z największą liczbą polskich emigrantów – ich liczba szacowana jest na 440 tys.².

W Wielkiej Brytanii funkcjonuje około 180 Polskich Sobotnich Szkół, prowadzonych przez lokalne organizacje polonijne. Ich celem jest przekazywanie polskiej kultury i tradycji, nauczanie języka ojczystego dzieci emigrantów oraz przygotowanie uczniów do egzaminu GCSE³ z języka polskiego jako obcego⁴. Placówki te, działające dzięki zaangażowaniu społeczności polonijnych i pracy wolontariuszy, pełnią istotną rolę w podtrzymywaniu polskiej tożsamości i dziedzictwa kulturowego na emigracji. Poprzez nauczanie języka, historii, geografii i religii, a także organizację wydarzeń patriotycznych, kulturalnych i integracyjnych, wspierają rozwój świadomości narodowej oraz poczucia przynależności wśród młodego pokolenia Polaków w Wielkiej Brytanii.

Przykładem takiej placówki jest Polska Sobotnia Szkoła w Medway – instytucja, w której nauczanie, wychowanie oraz pielęgnowanie tradycji współtworzą proces kształtowania polskiej tożsamości kulturowej wśród społeczności emigracyjnej. W związku z tym w artykule podjęto rozważania nad rolą Polskiej Sobotniej Szkoły w Medway w rozwoju polskiej tożsamości kulturowej dzieci i młodzieży w Wielkiej Brytanii w doświadczeniach nauczycieli i rodziców oraz w oparciu o obserwację uczestniczącą i analizę źródeł wtórnych.

1. Tożsamość kulturowa

¹ United Kingdom Census, *Office for National Statistic*. London 2021.

² GUS, *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2018-2023*, Wyd. GUS, Warszawa 2023.

³ <https://www.orpeg.pl/db/web/database/entry/7390>, [17 października 2025].

⁴ Tamże.

Tożsamość jest procesem otwartym i dynamicznym – ciągłym „stawianiem się”, w którym jednostka doświadcza zarówno trudności i porażek, jak i momentów refleksji, poczucia wyjątkowości oraz ciągłości własnego istnienia. Egzystencja człowieka, podlegająca zmiennym wartościom i wzorcom kulturowym, jest niestabilna i nieustannie kształtowana⁵. Tożsamość staje się więc zadaniem, którego nie da się uniknąć – sposobem konstruowania siebie i budowania poczucia bezpieczeństwa oraz odpowiedzialności za własny rozwój⁶.

Funkcjonując w społeczeństwie, człowiek podejmuje nowe role i zobowiązania, które wpływają na jego strukturę osobistą. Choć mogą one ograniczać, nadają także sens życiu i umożliwiają samopoznanie. Zgodnie z koncepcją interakcjonizmu symbolicznego, tożsamość jednostki formuje się w relacji z grupą – w dialogu między „Ja” podmiotowym i przedmiotowym⁷.

Natomiast rozwój psychiczny dziecka przebiega od poziomu społecznego do wewnętrznego, a każda funkcja psychiczna ma swoje źródło w relacjach międzyludzkich. Proces kształtowania tożsamości rozpoczyna się więc wraz z dorastaniem w kulturze rodzimej, w której dziecko nieświadomie dziedziczy wzorce interpretowania świata, nadawania znaczeń i rozumienia siebie⁸.

Tożsamość człowieka powstaje w dialogu społecznym i ma charakter wspólnotowy – jest współtworzona w relacjach rodzinnych, regionalnych, religijnych i kulturowych⁹. Jej rdzeń stanowią elementy trwałe, takie jak dziedzictwo kulturowe, język, historia, symbole czy tradycje. Natomiast peryferia tożsamości podlegają zmianom i dostosowaniom wynikającym z doświadczeń, relacji i procesów komunikacji. Tożsamość – zarówno indywidualna, jak i kulturowa – jest więc jednocześnie dana, zmienna i nieustannie konstruowana¹⁰.

Proces kształtowania tożsamości jest ściśle związany z kulturą, która stanowi nośnik uniwersalnych i ponadczasowych wartości. To właśnie kultura buduje fundament tożsamości zbiorowej i kulturowej, dając jednostce poczucie zakorzenienia oraz przynależności do określonego miejsca i wspólnoty. Kompetencje kulturowe rozwijają się w toku reprodukcji kulturowej, odbywającej się w rodzinie, środowisku lokalnym oraz w szkole¹¹.

Józef Nikitorowicz postrzega kształtowanie tożsamości jako proces wielowymiarowy i nieustanny, obejmujący trzy wymiary: dziedziczony, indywidualnie kształtowany i społecznie uwarunkowany. Świadomość własnego dziedzictwa kulturowego sprzyja tworzeniu tożsamości wielopoziomowej, łączącej różne obszary przynależności. Analiza tożsamości wymaga zatem podejścia procesualnego i dialogicznego, uwzględniającego zmienność kulturową, ekonomiczną i polityczną. Dążenie do tożsamości otwartej oznacza poszukiwanie wielowymiarowej przynależności – rodzinnej, lokalnej, regionalnej, narodowej, kulturowej, państwowej, kontynentalnej, a nawet globalnej¹².

2. Wielka Brytania - przestrzeń do działalności na rzecz rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych

⁵ Z. Bauman, *Dwa szkice o moralności ponowoczesnej*, Wyd. Instytut Kultury, Warszawa 1994, s. 10.

⁶ J. Nikitorowicz, *Model kształtowania się tożsamości kulturowej w warunkach wielokulturowości*. Psychologia Wychowawcza 2015, nr 7, s. 125-134.

⁷ G. H. Mead, *Umysł, osobowość i społeczeństwo*, Wyd. PWN, Warszawa 1975, s. 190.

⁸ N. Veresov, *Rozwój kulturowy rozumiany w kategoriach dramatu. Brakujące ogniwo czy ukryte przesłanie L. S. Wygotskiego?*, *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja* 2009, nr 1(45), s. 47-54.

⁹ H. G. Gadamer, *Prawda i metoda*, Wyd. PWN, Warszawa 2004.

¹⁰ A. Jeszka, *Tożsamość religijna*, w: Słownik wolności religijnej, <https://laboratoriumwolnoscipoln.pl/slownik/tozsamosc-religijna/>, [17 października 2025].

¹¹ G. Piechaczek-Ogierman, *Uwarunkowania tożsamości lokalnej w środowisku miejskim*, *Edukacja Międzykulturowa* 2019, nr 1(10), s. 157.

¹² J. Nikitorowicz, dz. cyt., s. 125-134.

Wielka Brytania od wielu dekad stanowi jedno z najważniejszych centrów wielokulturowości w Europie. Jej system prawny, instytucjonalny i społeczny tworzy przestrzeń sprzyjającą rozwojowi tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych, umożliwiając im aktywne uczestnictwo w życiu publicznym oraz pielęgnowanie własnego dziedzictwa. Wielka Brytania oferuje ramy prawne, społeczne i organizacyjne, które umożliwiają pielęgnowanie odrębności kulturowej przy jednoczesnym uczestnictwie w życiu społeczeństwa przyjmującego. Wielokulturowy krajobraz Wielkiej Brytanii jest efektem aktywności różnych wspólnot – ich dziedzictwo współtworzy tożsamość narodową współczesnej Wielkiej Brytanii, opartej na dialogu, różnorodności i wzajemnym szacunku¹³.

Podstawowym aktem normatywnym regulującym kwestie równości i ochrony praw mniejszości jest Ustawa równościowa z 2010 r. Choć nie posługuje się ona terminami *national minority* ani *ethnic minority*, wprowadza szerokie pojęcie *race*, obejmujące *colour*, *nationality* oraz *ethnic or national origins*. Ustawa zakazuje dyskryminacji, nękania i wiktyimizacji ze względu na kolor skóry, pochodzenie etniczne lub narodowe, zapewniając tym samym równe traktowanie w sferze publicznej i prywatnej. Dzięki temu tworzy prawne i społeczne warunki dla swobodnego rozwoju tożsamości kulturowej, ochrony tradycji oraz upowszechniania dziedzictwa mniejszości narodowych i etnicznych¹⁴.

Specyfika brytyjskiego podejścia do wielokulturowości widoczna jest m.in. w wynikach spisu powszechnego z 2021 r., który odzwierciedla zróżnicowanie etniczne kraju. Największą grupę stanowią biali mieszkańcy Anglii i Walii (81,7%), dalej osoby pochodzenia azjatyckiego (9,3%) oraz przedstawiciele społeczności afrykańskich, karaibskich, chińskich i europejskich. Wyróżniono również oficjalnie uznane mniejszości narodowe: Szkotów (8,2%), Walijszczyków (1,9%) i Irlandczyków (ok. 3%). Znaczącą część społeczeństwa tworzą migranci z Europy Środkowo-Wschodniej, w tym liczna Polonia¹⁵.

Wielka Brytania stanowi więc przestrzeń, w której dziedzictwo mniejszości odgrywa ważną rolę w budowaniu poczucia przynależności, międzypokoleniowej więzi i przeciwdziałaniu marginalizacji kulturowej. Elementy takie jak język, muzyka, obrzędowość, tradycje kulinarne, czy rzemiosło są nośnikami pamięci historycznej i wyrazem ciągłości kulturowej¹⁶.

W Wielkiej Brytanii działa szereg instytucji i ośrodków sprzyjających rozwijaniu polskiej tożsamości kulturowej. Należą do nich m.in.: Instytut Polski w Londynie, Studium Polski Podziemnej czy Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny. Prowadzą one działalność artystyczną, edukacyjną i naukową, przyczyniając się do utrwalania polskiej kultury w przestrzeni brytyjskiej. W Szkocji podobną rolę pełni Polskie Stowarzyszenie Kulturalne im. Adama Mickiewicza w Edynburgu, które wspiera naukę języka, historię oraz tradycje poprzez Mały Instytut Języka Polskiego „Poloniusz”. Znaczącym elementem infrastruktury kulturowej są także polskie parafie, szkoły sobotnie oraz miejsca pamięci narodowej. Upamiętniają one polskich żołnierzy i emigrantów, a także kształtują świadomość historyczną młodego pokolenia¹⁷.

Jednocześnie Polskie Sobotnie Szkoły odgrywają kluczową rolę w przekazywaniu języka i kultury ojczystej dzieciom i młodzieży polskiej w Wielkiej Brytanii. Działają przy organizacjach polonijnych, skupiających rodziny i społeczników. Prowadzone są głównie przez rodziców i nauczycieli–wolontariuszy, a finansowane z opłat rodziców oraz wsparcia m.in.

¹³ A. Czekąła, Sz. Błaszczuk, *Mniejszości narodowe w Wielkiej Brytanii*, Roczniki Studenckie Akademii Wojsk Lądowych 2022, nr 6, s. 17-29.

¹⁴ A. Czekąła, Sz. Błaszczuk, dz. cyt., s. 17-29.

¹⁵ United...

¹⁶ A. Czekąła, Sz. Błaszczuk, dz. cyt., s. 17-29.

¹⁷ <https://www.orpeg.pl/db/web/database/entry/7390>, [17 października 2025].

Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Wspólnoty Polskiej i lokalnych fundacji¹⁸. Zajęcia odbywają się w soboty, a uczniowie w wieku 3–16 l. uczą się języka polskiego, historii, geografii i religii. Nauczyciele posiadają kwalifikacje pedagogiczne i odpowiadają za nauczanie, opiekę, organizację uroczystości oraz współpracę z rodzicami. Szkoły koncentrują się na kształtowaniu polskiej tożsamości kulturowej poprzez naukę języka, poznawanie tradycji, zwyczajów i historii Polski. Celem jest nie tylko przekazywanie wiedzy, lecz także budzenie zainteresowania ojczyzną i rozwijanie więzi z kulturą polską. Działalność szkół uzupełniają zajęcia pozalekcyjne – akademie, konkursy, festyny, zbiórki harcerskie i zespoły artystyczne, które angażują uczniów i rodziców w życie wspólnoty¹⁹.

Polskie Sobotnie Szkoły wspierają rozwój językowy, emocjonalny i kulturowy dzieci, tworząc przestrzeń, w której młode pokolenie Polaków na emigracji czuje się zakorzenione zarówno w kulturze polskiej, jak i brytyjskiej.

3. Założenia badawcze

Prezentowany materiał stanowi fragment badań prowadzonych wśród społeczności skupionej wokół Polskiej Sobotniej Szkoły w Medway. Badania te dotyczą procesu kształtowania tożsamości kulturowej dzieci emigrantów polskich w Wielkiej Brytanii, w oparciu o doświadczenia nauczycieli, uczniów i rodziców.

Celem artykułu jest ukazanie roli Polskiej Sobotniej Szkoły w Medway w rozwoju polskiej tożsamości kulturowej dzieci i młodzieży w Wielkiej Brytanii w doświadczeniach nauczycieli i rodziców oraz w oparciu o obserwację uczestniczącą i analizę źródeł wtórnych. Sformułowano następujący problem główny: Jaką rolę odgrywa Polska Sobotnia Szkoła w Medway w rozwoju polskiej tożsamości kulturowej dzieci i młodzieży w Wielkiej Brytanii w doświadczeniach nauczycieli i rodziców? Problemy szczegółowe obejmują pytania: Jaka jest specyfika funkcjonowania szkoły? Jakie działania podejmuje ona w zakresie rozwoju polskiej tożsamości kulturowej wśród uczniów? Jaki jest jej potencjał w obszarze promocji polskiej kultury? Z jakimi trudnościami mierzy się placówka?

Materiał badawczy pozyskano za pomocą:

- obserwacji uczestniczącej,
- częściowo kierowanych wywiadów z 12 nauczycielami (9 kobiet, 3 mężczyzn) w wieku 30–60 l. oraz 30 rodzicami (20 kobiet, 10 mężczyzn) w wieku 28–50 l.,
- analizy źródeł wtórnych – programów pracy szkoły i materiałów dydaktycznych²⁰.

Obserwację i wywiady oparto na dyspozycjach. Do analizy i opracowania materiałów zebranych podczas wywiadów wykorzystano system kodowania: numer badanego/płeć/rola np. nauczyciel - I/K/N; rodzic – I/M/R. Informacje ze źródeł wtórnych posłużyły do opracowania tekstu, w którym analizowano zmienne jawne i ukryte. Zmienne jawne obejmowały elementy programów nauczania i materiały dydaktyczne promujące polskie dziedzictwo kulturowe, natomiast ukryte – kulturowe kody pośrednio wspierające realizację tych celów²¹.

Polska Sobotnia Szkoła w Medway skupia społeczność składającą się z następujących grup:

- rodziców: w tym osoby dwukulturowe, ze względu na polskie pochodzenie i adaptację do warunków życia w kraju przyjmującym; małżeństwa dwukulturowe (w których oboje partnerzy pochodzą z różnych kultur, w tym polskiej i brytyjskiej); a także małżeństwa wielokulturowe, w których jedno z rodziców ma polskie korzenie, a drugie reprezentuje inną kulturę niż brytyjska;

¹⁸ O. Zamecka-Zalas, *Wychowanie dziecka w polskiej kulturze w warunkach emigracji na przykładzie polskich szkół sobotnich w Londynie*, *Kultura-Społeczeństwo-Edukacja* 2021, nr 2 (20), s. 249.

¹⁹ Tamże, s. 251.

²⁰ K. Rubacha, *Metodologia badań nad edukacją*. Wyd. Akademickie i Literackie, Warszawa 2016, s. 125.

²¹ Tamże.

- nauczycieli: posiadających polskie pochodzenie i funkcjonujących dwukulturowo dzięki integracji z kulturą kraju przyjmującego;
- uczniów: w tym osoby dwukulturowe urodzone w Wielkiej Brytanii, dla których kulturą pierwotną jest kultura brytyjska; uczniów dwukulturowych urodzonych i wychowanych w Polsce, obecnie mieszkających w Wielkiej Brytanii, którzy adaptują się do kultury brytyjskiej; a także uczniów wielokulturowych, którzy funkcjonują na styku kultury brytyjskiej oraz różnych tradycji kulturowych reprezentowanych przez ich rodziców.

Zebrany materiał poddano redukcji, reprezentacji i weryfikacji danych w układzie kołowym. Treści przyporządkowano kategoriom analitycznym odpowiadającym problemom badawczym, co pozwoliło określić kontekst danych. Weryfikację przeprowadzono metodą indukcji analitycznej²². Zastosowano system kodowania i kategoryzacji obejmujący obszary teoretyczne:

- specyfika funkcjonowania: szkoła opiera się na kadrze wywodzącej się z lokalnej społeczności Polonii; jej działalność ma charakter wspólnotowy, z silnym zaangażowaniem rodziców i nauczycieli;
- działania: szkoła przekazuje tradycje, język, symbole kulturowe i wartości narodowe poprzez nauczanie, uroczystości, warsztaty i inicjatywy środowiskowe;
- potencjał: placówka stanowi ważną przestrzeń rozwoju dwukulturowości, budowania więzi pokoleniowych i utrwalania polskiej tożsamości;
- trudności: ograniczenia kadrowe, infrastrukturalne i finansowe oraz zróżnicowany poziom identyfikacji kulturowej uczniów stanowią istotne wyzwania w realizacji misji szkoły.

4. Polska Sobotnia Szkoła w Medway – analiza badań

a/. Specyfika funkcjonowania

Przedstawione poniżej dane ustalono na podstawie indywidualnych wywiadów jakościowych (skoncentrowanych na problemie) przeprowadzonych z nauczycielami oraz rodzicami, obserwacji uczestniczącej, a także analizy dokumentów.

Polska Sobotnia Szkoła w Medway rozpoczęła działalność w roku szkolnym 2014/2015, natomiast 21 czerwca 2025 r. obchodziła jubileusz dziesięciolecia istnienia. Placówka funkcjonuje pod auspicjami Polskiego Klubu z Medway (hrabstwo Kent) i pozostaje w stałej współpracy z Polską Macierzą Szkolną w Wielkiej Brytanii. Zajęcia dydaktyczne odbywają się w wynajmowanych pomieszczeniach lokalnych szkół, obecnie w St Mary's College. Usytuowanie szkoły sprzyja łatwemu dojazdowi uczniów z Rochester i Gillingham.

Społeczność szkolną tworzą uczniowie w wieku od 3 do 16 l., posiadający polskie korzenie. Liczba uczniów waha się pomiędzy 110 a 130 osób, z przewagą dzieci w wieku 3–10 l. Placówka utrzymuje się głównie z opłat rodziców oraz środków pochodzących ze wsparcia instytucjonalnego, m.in. Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Kadra pedagogiczna szkoły pracuje w formie wolontariatu, otrzymując symboliczne wynagrodzenie lub zwolnienie z opłat za naukę własnych dzieci. Grupą najmłodszych uczniów (3–6 l. 25 dzieci) opiekuje się wolontariuszka bez formalnego przygotowania pedagogicznego, wspierana przez 16-letnią Polkę wychowaną w Wielkiej Brytanii.

W grupie uczniów w wieku 6–10 l. (55 dzieci) realizowany jest program odpowiadający edukacji wczesnoszkolnej w klasach I–III. Funkcjonują dwie klasy pierwsze (po 12 uczniów), dwie klasy drugie (po 10 uczniów) oraz jedna klasa trzecia (11 uczniów). Podział ten podyktowany jest zróżnicowanym poziomem znajomości języka polskiego wśród dzieci i młodzieży. Uczestniczą oni również w zajęciach wychowania fizycznego realizowanych przez wolontariusza – byłego nauczyciela tego przedmiotu w Polsce. Klasę IA prowadzi nauczycielka

²² Tamże, s. 257.

z wykształceniem pedagogicznym, klasę IB – rodzic jednego z uczniów z wykształceniem humanistycznym. W klasie IIA zajęcia prowadzi absolwentka mediacji rodzinnych, w klasie IIB – wolontariuszka z dziesięcioletnim doświadczeniem w pracy w placówce, natomiast klasą III opiekuje się nauczycielka z dwudziestoletnim stażem w polskich szkołach funkcjonujących na terenie Wielkiej Brytanii. Nauczycielki wspierane są przez absolwentów szkoły – młodzież powyżej 16. roku życia, która zdała egzamin GCSE z języka polskiego i przygotowuje się do podjęcia studiów wyższych.

W klasach starszych (IV–VIII), ze względu na mniejszą liczebność, funkcjonują grupy łączone, tworzone według poziomu kompetencji językowych. Zjawisko to wynika z malejącego zainteresowania uczniów w tym wieku kontynuacją nauki w polskiej szkole sobotniej. Zajęcia przedmiotowe prowadzi pięcioro nauczycieli (dwóch mężczyzn w wieku 40–55 l. oraz trzy kobiety w wieku 45–59 l.) z wykształceniem humanistycznym i społecznym, nieposiadających formalnych kwalifikacji pedagogicznych, lecz dysponujących bogatym doświadczeniem wynikającym z długoletniej pracy w edukacji polonijnej.

Polska Sobotnia Szkoła w Medway stanowi szczególną przestrzeń edukacyjną, funkcjonującą w oparciu o model wspólnoty rodzinnej. W czasie zajęć dydaktycznych rodzice często pozostają na terenie szkoły, prowadząc rozmowy, wymieniając doświadczenia związane z życiem w Wielkiej Brytanii oraz komentując wydarzenia z Polski. Komitet Rodzicielski pełni istotną rolę organizacyjną i wspierającą – dba o wyposażenie szkoły, prowadzi zbiórki funduszy, przygotowuje nagrody, aranżuje sale oraz organizuje wydarzenia integracyjne, takie jak bale karnawałowe, festyny, kiermasze czy warsztaty tematyczne.

Z uwagi na ograniczoną liczbę spotkań dydaktycznych, priorytetem szkoły nie jest przekazanie maksymalnej ilości wiedzy, lecz rozbudzenie zainteresowania historią i tradycją Polski oraz wzmacnianie emocjonalnej więzi z kulturą ojczystą. Działalność placówki odgrywa kluczową rolę w wychowaniu dzieci dorastających w środowisku dwu- i wielokulturowym, a także w procesie rozwijania ich dwujęzyczności. Szkoła stanowi przestrzeń sprzyjającą budowaniu relacji z polskojęzycznymi rówieśnikami, kształtowaniu poczucia przynależności do wspólnoty językowo-kulturowej oraz rozwijaniu tożsamości narodowej. Regularny kontakt z językiem i kulturą polską wzmacnia więź uczniów z ojczyzną i wspiera kształtowanie postaw społecznych opartych na świadomości kulturowej i narodowej.

b/. Działania w zakresie rozwoju polskiej tożsamości kulturowej wśród uczniów

Na podstawie przeprowadzonych wywiadów z nauczycielami i rodzicami oraz obserwacji uczestniczącej stwierdzono, że w Polskiej Sobotniej Szkole w Medway realizowany jest szeroki zakres działań sprzyjających rozwojowi polskiej tożsamości kulturowej wśród uczniów. Obejmuje on zarówno formy pracy dydaktycznej, jak i aktywności pozalekcyjne: organizację akademii, uroczystości z okazji świąt narodowych oraz wydarzeń integracyjnych, takich jak pikniki rodzinne czy festyny wielokulturowe.

Grupa przedszkolna (3–6 l.)

W najmłodszej grupie wprowadzane są elementy polskiej historii i tradycji, szczególnie związane ze świętami narodowymi i symbolami państwowymi. Nauka odbywa się głównie poprzez zabawę, muzykę i działania plastyczne. Rozwijanie języka polskiego wspiera wspólne śpiewanie hymnu oraz piosenek patriotycznych, m.in. „*Mali patrioci*” czy „*Ja jestem Polką, a ty Polakiem*”. Zdaniem rodziców, tego typu aktywności wzmacniają więzi rodzinne i ułatwiają komunikację międzypokoleniową: „Chcemy, żeby nasza córka rozumiała język polski i wiedziała, że ma on swoje korzenie” (II/M/R).

Wychowawcy regularnie wykorzystują literaturę dziecięcą – bajki, wiersze i legendy – jako narzędzie językowe i aksjologiczne, wspierające rozwój postaw opartych na szacunku i tolerancji. Wspólne czytanie utworów takich jak *Legendy o Polsce* czy wierszy Władysława

Bełzy pomaga dzieciom w odkrywaniu własnych korzeni i rozumieniu, że język jest częścią tego, kim są.

Zajęcia plastyczne koncentrują się wokół symboli narodowych i polskich świąt. Dzieci wykonują flagi, godła, portrety bohaterów narodowych, a także współtworzą dekoracje i wieńce na uroczystości patriotyczne. Działania te sprzyjają oswojeniu najmłodszych z tradycją i uczestnictwem w procesie wspólnotowego przeżywania pamięci historycznej.

Klasy I–III

Na poziomie edukacji wczesnoszkolnej nauka języka polskiego łączona jest z wprowadzaniem treści historyczno-kulturowych. Stosowana jest metoda nauki przez zabawę, w formie gier, zagadek, kalamburów czy quizów. Jedna z nauczycielek zauważa: „metoda ta sprawia, że dzieci przyswajają treści kulturowe bez przymusu, w atmosferze radości i współpracy” (V/K/N).

Rodzice podkreślają, że aktywności te uczą dzieci szacunku wobec dziedzictwa kulturowego oraz budują dumę z przynależności do wspólnoty narodowej: „Szkoła Polska nie jest dla nich obowiązkiem, lecz miejscem spotkań z przyjaciółmi” (XX/M/R).

Istotną rolę odgrywa praca z literaturą – m.in. z utworami Jana Brzechwy, Juliana Tuwima czy klasycznymi legendami. Teksty te stanowią punkt wyjścia do rozmów o wartościach i tożsamości, rozwijając jednocześnie empatię i refleksję moralną.

Klasy IV–VIII

W starszych klasach nauczanie przybiera charakter bardziej refleksyjny. Uczniowie poznają dzieje Polski poprzez legendy, biografie wybitnych Polaków i lektury klasyczne. Jak podkreśla jeden z nauczycieli: „Nie chodzi tylko o daty, ale o to, by poczuli dumę z historii swojego narodu” (III/M/N). Zajęcia obejmują również omówienie regionów historycznych Polski oraz ich tradycji, co pozwala dzieciom dostrzec różnorodność kulturową kraju i wspólny fundament tożsamości: „Polska to mozaika tradycji, które razem tworzą jedną tożsamość” (V/K/N).

Ważną rolę odgrywa praca z literaturą klasyczną (autorstwa Adama Mickiewicza, Henryka Sienkiewicza, Bolesława Prusa, Aleksandra Kamińskiego), której interpretacje uczniowie prezentują podczas akademii i świąt narodowych. Jak zauważa rodzic: „Kiedy syn opowiadał dziadkowi o bohaterach z lektur, widziałam w jego oczach dumę – to była prawdziwa rozmowa pokoleń” (V/M/R).

Uczniowie starszych klas uczestniczą również w zajęciach muzycznych, podczas których wykonują pieśni patriotyczne („*Polskie kwiaty*”, „*Jest taki kraj*”), co – jak stwierdza nauczycielka – „uczy ich szacunku dla przeszłości i wdzięczności wobec tych, którzy walczyli o wolność” (VII/K/N).

c/. Aktywności pozalekcyjne

Integralnym elementem życia szkoły są przedsięwzięcia pozalekcyjne angażujące uczniów, rodziców i nauczycieli. Obejmują one akademie, święta narodowe, kiermasze, jasełka, festyny oraz konkursy recytatorskie i ortograficzne. Wydarzenia te odtwarzają tradycje znane z polskich szkół, niedostępne w brytyjskim systemie edukacji. Jak zauważa jedna z nauczycielek: „Tutaj dzieci po raz pierwszy widzą poczet sztandarowy i uczą się, czym są komendy na apelu” (II/M/R). Rodzice podkreślają, że tego rodzaju uroczystości budują poczucie wspólnoty i tożsamości narodowej: „W takich momentach jesteśmy jedną wielką rodziną – rodziną z Polski” (V/K/N).

Szkoła aktywnie uczestniczy w konkursach dla uczniów polonijnych, takich jak „Wierszowisko” czy „Złote Pióro Konsula RP”. Nauczyciele zauważają, że „recytacja i pisanie po polsku rozwija wrażliwość językową i pogłębia więź z kulturą ojczystą” (I/K/N).

Zgromadzony materiał badawczy jednoznacznie wskazuje, że Polska Sobotnia Szkoła w Medway pełni ważną funkcję w procesie podtrzymywania i rozwijania tożsamości narodowej

młodego pokolenia Polaków na emigracji. Działania edukacyjne i pozalekcyjne wspierają rozwój językowy, emocjonalny i społeczny uczniów, wzmacniają więzi rodzinne oraz umożliwiają przekaz międzypokoleniowy wartości wpisanych w polskie dziedzictwo kulturowe.

d/. Potencjał placówki

Za kluczowy potencjał Polskiej Sobotniej Szkoły w Medway należy uznać ścisłą współpracę nauczycieli i rodziców, którzy wspólnie tworzą spójną, sprzyjającą rozwojowi przestrzeń edukacyjną. Zarówno działalność dydaktyczną, jak i wychowawczą placówki koncentruje się na pielęgnowaniu języka polskiego, podtrzymywaniu tradycji narodowych oraz wspieraniu kształtowania tożsamości kulturowej dzieci dorastających poza granicami kraju. Jak podkreśliła jedna z nauczycielek: „Tworzymy jedną dużą wspólnotę — wszystkie dzieci są nasze” (II/M/N). Z kolei inny nauczyciel zwrócił uwagę na znaczenie współpracy w codziennym funkcjonowaniu szkoły: „Bez zaangażowania rodziców nasze działania nie miałyby sensu. To dzięki wspólnemu wysiłkowi możemy uczyć dzieci języka polskiego, przekazywać im wiedzę o kulturze i tradycji” (IV/K/N).

Nauczyciele zgodnie wskazują, że rodzice aktywnie uczestniczą w życiu szkoły — biorą udział w uroczystościach i wydarzeniach okolicznościowych, współtworzą dekoracje, przygotowują stroje oraz dzielą się własnymi umiejętnościami i doświadczeniem. Ich obecność wzmacnia przekaz kulturowy i stanowi dla dzieci przykład, że polska tożsamość może być integralnym elementem codzienności. Jak zauważył jeden z nauczycieli: „Rodzice pokazują swoim zaangażowaniem, że pielęgnowanie polskiej kultury jest dla nich ważne. Takie działania budują niewidoczny most między szkołą a domem” (II/M/N).

Z obserwacji wynika, że część kadry pedagogicznej stanowią rodzice uczniów uczęszczających do szkoły, co w znaczący sposób wpływa na charakter relacji wewnątrz społeczności szkolnej. Wnoszą oni do pracy dydaktycznej własne doświadczenia rodzinne, angażując w działania również członków swoich rodzin mieszkających w Wielkiej Brytanii. W rezultacie przestrzeń edukacyjna nabiera osobistego i emocjonalnego wymiaru, a uczniowie w sposób naturalny identyfikują się z kulturą przodków. Jak wskazała jedna z matek: „Szkoła daje naszym dzieciom to, czego nie znajdują w brytyjskim systemie — kontakt z polską kulturą, historią i językiem. Widać, że nauczyciele wkładają w to całe serce” (XV/K/R).

Zgromadzony materiał badawczy potwierdza, że współpraca nauczycieli i rodziców stanowi istotny czynnik wspierający rozwój kompetencji językowych, społecznych i kulturowych uczniów. Tworzy ona środowisko sprzyjające świadomemu uczestnictwu w kulturze polskiej oraz wzmacnia poczucie wspólnoty. Wspólne działania szczególnie widoczne są podczas przygotowań do uroczystości szkolnych, obchodów świąt narodowych i wydarzeń wpisanych w polską tradycję.

e/. Trudności z jakimi mierzy się szkoła

Na podstawie przeprowadzonych wywiadów z rodzicami i nauczycielami stwierdzono, że Polska Sobotnia Szkoła w Medway zmagą się z szeregiem trudności natury organizacyjnej, finansowej i społeczno-kulturowej.

Jednym z kluczowych problemów pozostaje brak stabilnej, wykwalifikowanej kadry pedagogicznej. Wynika on z ograniczonych możliwości finansowania pracy nauczycieli oraz z niewielkiej liczby pedagogów mieszkających poza granicami kraju, gotowych do podjęcia pracy w szkołach polonijnych. „Nie zawsze udaje się znaleźć nauczycieli z przygotowaniem pedagogicznym. Wielu z nas pracuje tutaj z pasji i potrzeby serca, nie dla wynagrodzenia” (III/K/N). Ograniczenia finansowe prowadzą także do dużej rotacji nauczycieli, co utrudnia utrzymanie ciągłości i spójności działań dydaktycznych.

Nauczyciele zwracają uwagę, że problemem jest również niewystarczające wsparcie finansowe ze strony instytucji rządowych oraz skomplikowane procedury formalne związane z pozyskiwaniem środków. „Wypełnienie wszystkich wniosków, załączników, sprawozdań to ogrom pracy, a my nie mamy osób od administracji. Czasem łatwiej zrezygnować niż tracić energię na biurokrację” (IV/M/N). Brak stabilnego finansowania ogranicza możliwości zakupu pomocy dydaktycznych, organizacji wydarzeń szkolnych, czy podnoszenia kwalifikacji kadry.

Kolejnym wyzwaniem jest infrastruktura. Placówka nie dysponuje własnym zapleczem lokalowym, korzysta z wynajmowanych sal, które każdorazowo muszą być przygotowywane do zajęć i ponownie sprzątane po ich zakończeniu. Sytuacja ta szczególnie dotyczy najmłodsze grupy przedszkolne. „Każdą sobotę zaczynamy od przestawiania ławek i rozkładania pomocy. Po zajęciach wszystko trzeba schować, bo w tygodniu z sali korzysta inna szkoła” (II/K/N). Nauczyciele przyznają, że część materiałów i prac uczniów przechowują we własnych domach, co utrudnia systematyczne prowadzenie zajęć.

Trudności organizacyjne potęgują wyzwania o charakterze społecznym i kulturowym. W klasach obserwuje się zróżnicowany poziom znajomości języka polskiego, co wpływa na dynamikę grupy i tempo nauki. „W jednej ławce siedzi dziecko, które mówi po polsku biegle, i takie, które zna tylko kilka słów. Trzeba cały czas balansować między nimi” (V/M/N). Nauczyciele zwracają też uwagę na spadek motywacji wśród starszych uczniów, szczególnie w wieku nastoletnim. W tym okresie młodzież częściej utożsamia się z kulturą kraju zamieszkania, a nauka języka polskiego zaczyna być postrzegana jako obowiązek. „Im starsze dzieci, tym trudniej je zatrzymać. Angielska szkoła, znajomi, zajęcia pozaszkolne – to wszystko sprawia, że Polska Szkoła schodzi na drugi plan” (VII/K/N).

Rodzice dostrzegają te same problemy, podkreślając jednak, że szkoła pełni nie tylko funkcję edukacyjną, ale również tożsamościową. „Czasem dzieci nie chcą wstawać w sobotę, ale wiemy, że to ważne. Jeśli teraz zrezygnujemy, to trudno będzie im kiedyś wrócić do języka i kultury” (X/M/R).

Zebrane dane wskazują, że mimo licznych ograniczeń Polska Sobotnia Szkoła w Medway pozostaje ważnym ośrodkiem podtrzymywania języka i kultury polskiej w środowisku emigracyjnym. Wyzwania, z jakimi się mierzy, unaoczniają potrzebę systemowego wsparcia szkół polonijnych, zarówno w zakresie finansowania, jak i przygotowania kadr do pracy w wielokulturowym kontekście.

Podsumowanie

Polska Sobotnia Szkoła w Medway stanowi istotną przestrzeń rozwoju polskiej tożsamości kulturowej wśród dzieci i młodzieży zamieszkującej Wielką Brytanię. Funkcjonuje ona w oparciu o model wspólnoty rodzinnej, w której relacje między uczniami, nauczycielami i rodzicami tworzą spójną sieć oddziaływań sprzyjających podtrzymywaniu dziedzictwa narodowego. Celem nadrzędnym działalności dydaktyczno-wychowawczej placówki jest budowanie emocjonalnej więzi uczniów z ojczyzną, wzmacnianie ich zakorzenienia w kulturze pochodzenia oraz kształtowanie wrażliwości na język, tradycję i symbole narodowe.

Rozwój polskiej tożsamości kulturowej uczniów realizowany jest poprzez:

- systematyczne działania dydaktyczne ukierunkowane na przekazywanie języka, tradycji, zwyczajów, symboli i wartości narodowych;
- organizację uroczystości i wydarzeń szkolnych, takich jak obchody świąt narodowych, przedstawienia teatralne, jasełka czy pikniki rodzinne promujące polskie dziedzictwo kulturowe;
- inicjatywy społeczne o charakterze patriotycznym, m.in. przemarsze, apele oraz składanie wieńców pod pomnikami żołnierzy poległych w czasie II wojny światowej;
- udział uczniów w konkursach językowych i recytatorskich, służących pielęgnowaniu polskiej mowy i popularyzacji literatury narodowej.

Kluczowym potencjałem szkoły jest ścisła współpraca nauczycieli i rodziców, którzy wspólnie tworzą zintegrowaną przestrzeń edukacyjną. Szczególny nacisk kładzie się na rozwijanie kompetencji językowych, pielęgnowanie tradycji narodowych oraz budowanie poczucia wspólnoty opartej na polskim systemie wartości. Rodzice aktywnie wspierają proces nauczania, współorganizują wydarzenia szkolne, dzielą się doświadczeniem oraz wiedzą o kulturze polskiej, co wzmacnia przekaz tożsamościowy i utrwala więź międzypokoleniową.

Charakterystyczną cechą Polskiej Sobotniej Szkoły w Medway jest również zjawisko łączenia ról nauczyciela i rodzica przez część kadry pedagogicznej. Taka podwójna perspektywa wnosi do życia szkoły wymiar osobisty i emocjonalny, sprzyjając integracji uczniów z kulturą przodków oraz budowaniu atmosfery wzajemnego zaufania i zrozumienia.

Placówka funkcjonuje jednak w warunkach licznych ograniczeń. Do najpoważniejszych należą: brak odpowiednio dostosowanej infrastruktury dydaktycznej, trudności w pozyskaniu wykwalifikowanej kadry pedagogicznej oraz brak stabilnego systemu finansowania. Dodatkowym wyzwaniem są bariery językowe, zróżnicowany poziom identyfikacji kulturowej uczniów oraz trudności w utrzymaniu ciągłości przekazu tradycji wśród starszych klas. Spadek zainteresowania kulturą i językiem polskim w grupie młodzieży stanowi istotny czynnik wpływający na organizację procesu kształcenia i wymaga pogłębionej refleksji pedagogicznej.

Z uwagi na ograniczoną liczbę badań jakościowych dotyczących współczesnych szkół sobotnich w Wielkiej Brytanii, zestawienie uzyskanych wyników z innymi opracowaniami badawczymi pozostaje utrudnione. Polskie Sobotnie Szkoły jako środowiska podtrzymujące język, kulturę i tradycję narodową wśród młodego pokolenia Polonii, stanowią unikalny obszar badawczy, wymagający dalszej eksploracji. Wskazane jest prowadzenie pogłębionych analiz porównawczych, obejmujących doświadczenia nauczycieli, uczniów i rodziców, a także studia oparte na obserwacji uczestniczącej i analizie dokumentów. Uzasadnione wydaje się również porównanie funkcjonowania poszczególnych szkół ze względu na ich lokalizację, liczbę uczniów oraz kwalifikacje kadry pedagogicznej, co umożliwiłoby sformułowanie bardziej całościowego obrazu edukacji polonijnej w Wielkiej Brytanii.

Bibliografia:

Opracowania

1. Bauman Z., *Dwa szkice o moralności ponowoczesnej*, Wyd. Instytut Kultury, Warszawa 1994, s. 10. United Kingdom Census, *Office for National Statistic*. London 2021.
2. Czekala A., Błaszczyk Sz., *Mniejszości narodowe w Wielkiej Brytanii*, Roczniki Studenckie Akademii Wojsk Lądowych 2022, nr 6, s. 17-29.
3. Gadamer H.G., *Prawda i metoda*, Wyd. PWN, Warszawa 2004.
4. GUS, *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2018-2023*, Wyd. GUS, Warszawa 2023.
5. Mead G.H., *Umysł, osobowość i społeczeństwo*, Wyd. PWN, Warszawa 1975.
6. Nikitorowicz J., *Model kształtowania się tożsamości kulturowej w warunkach wielokulturowości*. Psychologia Wychowawcza 2015, nr 7, s. 125-134.
7. Piechaczek-Ogierman G., *Uwarunkowania tożsamości lokalnej w środowisku miejskim*, Edukacja Międzykulturowa 2019, nr 1(10), s. 157-172.
8. Rubacha K., *Metodologia badań nad edukacją*. Wyd. Akademickie i Literackie. Warszawa 2016, s. 125.
9. Zamecka-Zalas O., *Wychowanie dziecka w polskiej kulturze w warunkach emigracji na przykładzie polskich szkół sobotnich w Londynie*, Kultura-Społeczeństwo-Edukacja 2021, nr 2 (20), s. 241-255.
10. Veresov N., *Rozwój kulturowy rozumiany w kategoriach dramatu. Brakujące ogniwo czy ukryte przesłanie L. S. Wygotskiego?*, Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja 2009, nr 1(45), s. 47-54.

Netografia

1. <https://www.orpeg.pl/db/web/database/entry/7390>, [17 października 2025].
2. Jeszka A., *Tożsamość religijna*, w: Słownik wolności religijnej, <https://laboratoriumwolnosci.pl/slownik/tozsamosc-religijna/>, [17 października 2025].